

**ESKİ YUGOSLAVYA CUMHURİYETLERİNDEN
AKADEMİSYENLERİN MAKALELERİYLE
YUGOSLAVYA 1918 – 1991**

Editör: Hakan Demir

Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinden Akademisyenlerin Makaleleriyle YUGOSLAVYA 1918 – 1991

Editör: Hakan Demir

Yayın No.: 3945

Uluslararası İlişkiler No.: 178

ISBN: 978-625-417-480-3

E-ISBN: 978-625-417-482-7

Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2021

© Copyright 2021, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da
fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde
düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki
yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Dicle Korkmaz -dicle@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Suat Kaymak -suat@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd Sertifika No.: 23593

İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Demir, Hakan.

Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinden Akademisyenlerin Makaleleriyle YUGOSLAVYA 1918 – 1991

Editör: Hakan Demir

1. Basım, XII + 445 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-480-3

E-ISBN: 978-625-417-482-7

1. ANAHTAR KELİMELELER

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
Ekip Dağıtım, Kıda Dağıtım, Kitapsan, Nezh Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

BÖLÜM YAZARLARI

ÖN SÖZ

Bu kitap eski Yugoslavya cumhuriyetlerinden akademisyenlerin yazdıkları makalelerden oluşmaktadır. Akademisyenlerin bir bölümü kendi cumhuriyetlerinin 1918-1991 arası Yugoslavya dönemindeki siyasi, ekonomik ve toplumsal konumunu anlatırken, diğer bölümü aynı dönemin bazı spesifik konularını ele aldı. Bu şekilde tüm makaleler Yugoslavya döneminin farklı boyutlarını bir bütün içinde ortaya koymaktadırlar.

Kitapta makaleleri bulunan akademisyenler ve yazdıkları makalelerin konu başlıkları şu şekildedir. Hırvatistan'dan Dr. Mario Jareb Hırvatistan'ın Birinci Yugoslavya'daki tarihini, Dr. Nikica Barić İkinci Dünya Savaşı döneminde Hırvatistan'ı ve Prof. Dr. Zdenko Radelić İkinci Yugoslavya'da Hırvatistan'ın konumunu ele aldılar. Slovenya'dan Dr. Jure Gašparič Birinci Yugoslavya'da Slovenya'yı, Prof. Dr. Bojan Balkovec Birinci Yugoslavya'daki Seçimleri ve Prof. Dr. Zdenko Čepič İkinci Yugoslavya'da Slovenya'nın siyasi ve ekonomik durumunu incelediler. Bosna Hersek'ten Prof. Dr. Husnija Kamberović hem Birinci hem de İkinci Yugoslavya'daki Bosna Hersek'i anlatırken, Karadağ'ın her iki Yugoslavya'daki konumunu Doç. Dr. Boban Batričević yazdı. Makedonya'nın Birinci ve İkinci Yugoslavya'daki tarihini sırasıyla Sırbistan'dan Dr. Vladan Jovanović ve Kuzey Makedonya'dan Prof. Dr. Petar Todorov makaleleriyle ortaya koydular. Bundan sonra Sırbistan'dan sırasıyla Prof. Dr. Ljubinka Trgovčević 1914-1918 arasında Sırp bilim insanlarının Yugoslavya devletinin kuruluşuna dâhil olmalarına, Dr. Aleksandar Miletić her iki Yugoslavya'da Sırp merkezîyetçi paradigmasının meşruiyetine ve Dr. Milivoj Bešlin 1918-1991 arası Voyvodina'daki siyasi ve ekonomik gelişmelere değindi. Yine Sırbistan'dan Dr. Ivana Dobrivojević-Tomić gençlerin Sosyalist Yugoslavya'daki yaşamlarını, Dr. Slobodan Selinić İkinci Yugoslavya'da Sırp ve Hırvatlar arasında 1967 yılında yaşanan dil çatışmasını, Dr. Zoran Janjetović 1918-1991 arasında Yugoslavya'daki azınlıkları anlatırken, Hırvatistan'dan Dr. Vladimir Geiger ise 1945-1948 yılları arasında Alman azınlık mensuplarının durumunu ve Prof. Dr. Miroslav Akmadža her iki Yugoslavya döneminde Hırvat Katolik Kilisesinin konumunu inceledi. Dr. Srđan Barišić ise Yugoslavya döneminde Sırp Ortodoks Kilisesine değindi. Hırvatistan'dan Dr. Davor Marijan Yugoslav Halk Ordusunun yapısını ve oynadığı rolü anlatırken son olarak Sırbistan'dan Dr. Dragomir Bondžić İkinci Yugoslavya'da 1945-1965 yılları arasında nükleer enerjiyle ilgili yürütülen çalışmalara değindi.

Böylelikle makalelerin konu başlıklarının da gösterdiği gibi Yugoslavya dönemine farklı perspektiflerden bakan ve eski Yugoslavya cumhuriyetlerinden akademisyenlerin yorumlarından oluşan bir eser ortaya çıkmıştır.

Bu kitabın ortaya çıkmasında en büyük pay sahibi Hırvatistan'dan Prof. Dr. Zdenko Radelić'e aittir. Kendisi en başta böyle bir kitabın basılması fikrine inandı ve kitapta makalesi olan çoğu akademisyenle iletişime geçmeme yardımcı oldu. Kendisine teşekkür ederim. Bunun dışında makalelerini içtenlikle gönderen tüm akademisyenlere ayrıca teşekkür ediyorum. Kendilerinin destekleyici sözleri önemli bir motivasyon kaynağı oldu. Kitaptaki makalelerde yer alan görüşler tamamen yazarların kendisine aittir.

Akademisyenler makalelerini Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça dillerinde yazıp gönderdiler. Bu noktada makaleleri Türkçeye çeviren Muharrem Rahte'ye teşekkür ediyorum. Kitabın editörü olarak çevirmenin çevirilerini ayrıca gözden geçirdim. Dragomir Bondžić'in makalesini ise kendim çevirdim. Kitabın basımını üstlenen Nobel Akademik Yayıncılık'a ayrıca teşekkür ederim.

Bu kitabın Türkiye'de Yugoslavya tarihini bilme ve anlama konusundaki eksikliği bir nebze olsun kapatmasını diliyorum.

Dr. Hakan DEMİR

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	iii
ÖN SÖZ	v
SIRP-HIRVAT-SLOVEN/YUGOSLAVYA KRALLIĞI'NDA HIRVATLAR VE HIRVATİSTAN TOPRAKLARI (1918 – 1941)	1
<i>Mario Jareb</i>	
Yugoslavya Devletinin Kuruluşu.....	1
Adriyatik Sorunu.....	3
Yeni Devlette İlk Yıllar	4
Vidovdan Anayasası ve Merkezîyetçilik	5
İki Savaş Arası Dönemde Hırvat Ekonomisi	7
İki Savaş Arası Dönemde İtalya Egemenliğindeki Hırvat Bölgeleri.....	9
1920'li Yıllarda Siyasal Yaşam, Partiler ve İdeolojiler	10
1928 Kriz Yılı.....	14
Kral Aleksandar'ın Diktatörlüğü	15
Pavelić ve Ustaşalar	16
Liberalleşme ve Otoriterlik Arasında - 1930'ların İkinci Yarısında Gelişen Fırsatlar	17
Hırvat Sorunu ve Cvetković-Maçek Antlaşması.....	19
Hırvatistan Banovinası.....	19
Yugoslavya Krallığı'nın Çöküşü	21
Kaynakça	22
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA HIRVATİSTAN	25
<i>Nikica Barić</i>	
Ustaşa Hareketi ve Bağımsız Hırvatistan Devleti.....	25
Bağımsız Hırvatistan Devleti'nde Katolik Kilisesinin Konumu	33
Partizan Hareketi ve Yugoslavya/Hırvatistan Komünist Partisi	34
Hırvat Köylü Partisi	40
Savaştan Sağ Çıkmak.....	41
Kaynakça	42
YUGOSLAVYA'DA HIRVATİSTAN (1945 – 1991)	43
<i>Zdenko Radelić</i>	
Kaynakça	58
SLOVENLER VE BİRİNCİ YUGOSLAVYA (1918 – 1941)	61
<i>Jure Gašparič</i>	
Avusturya'dan Yugoslavya'ya.....	62
Özerklik ve Merkezîyetçilik Arasında	66
İlk On Yılın Özeti	70

Kral Aleksandar'ın Diktatörlüğü	71
1930'larda Sloven Siyaseti	73
Slovenler ve Birinci Yugoslavya Devleti.....	77
Kaynakça	78

BİRİNCİ YUGOSLAVYA'DA SEÇİMLER.....81

Bojan Balkovec

Seçim Yasasının Belli Başlı Özellikleri.....	83
Senatör Seçim Yasası.....	88
Birinci Yugoslavya Devleti'nde Sloven Partiler.....	89
Katolik Kamp	89
Liberal Partiler	90
İşçi Partileri.....	92
Alman Listesi	93
Seçimlere Katılım	93
1920'li Yılların Seçimleri ve Slovenya'daki Sonuçlar	94
Milletvekilliği Dağılımı	95
Ülkenin Diğer Bölgelerindeki Sonuçlar.....	96
1930'lu Yılların Seçimleri.....	96
Kaynakça	97

YUGOSLAVYA'DA SLOVENYA (1945 – 1991): SÜREÇLER VE OLAYLAR.....99

Zdenko Čepić

Sloven Toplumunun ve Devletinin Görünümü: Bölge, Nüfus, Ekonomi	103
İkinci Yugoslavya Sırasında Sloven Siyaseti.....	110
Kaynakça	122

YUGOSLAVYA'DA BOSNA HERSEK (1918 – 1991) 125

Husnija Kamberović

Birinci Yugoslavya'da Esaret: 1918'de Yugoslavya'nın Kuruluşu ve Bosna Hersek	125
Yugoslavya Devletinin Düzenlenmesi ve Bosna Hersek (1918 – 1941)	129
Savaşta Yıkım: İkinci Dünya Savaşı'nda Bosna Hersek	131
Yeni Zorlukların Üstesinden Gelmek: Sosyalist Yugoslavya'da Bosna Hersek (1945 – 1991).....	136
Bağımsızlığın Yüksek Maliyeti: Yugoslavya'nın Sonu ve Bosna Hersek.....	139
Kaynakça	141

YUGOSLAVYA'DA KARADAĞ (1918 – 1991)..... 143

Boban Batričević

1918 Öncesinde Karadağ'da Yugoslavcılık Düşüncesi	143
Karadağ Krallığı'nın Ortadan Kalkması ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın Kurulması ..	145
Birleşmeye Karşı Noel Ayaklanması.....	146
Sırp-Hırvat-Sloven/Yugoslavya Krallığı'nda Karadağ (1918 – 1941)	148
Siyasal Yaşam.....	149
Kültür ve Eğitim Fırsatları	155
İkinci Dünya Savaşı'nda Karadağ (1941-1945).....	157

İtalyan İşgali.....	157
İşgalcilere Karşı Ayaklanma ve Askeri Hareketlerin Oluşumu	160
Karadağ'daki Savaşın Bazı Özellikleri.....	164
İtalya'nın Teslim Olması, Almanların Gelişi ve Kurtuluş.....	166
İkinci Dünya Savaşı'nın Sonundan Yugoslavya'nın Dağılma Sürecine Kadar Karadağ (1945-1992)	168
Savaş Sonrasında Siyasi ve Sosyo-Ekonomik Koşullar	168
Stalin ile Ayrılık.....	170
İnşa Dönemi ve Yeni İç Zorluklar	171
Kültür ve Eğitim Fırsatları	175
Yugoslavya Krizi ve Dağılma.....	177
Kaynakça	180

YUGOSLAVYA'DA MAKEDONYA (1918 – 1941)..... 181

Vladan Jovanović

“Güney Sırbistan” Eyaletinin Bir Parçası Olarak Makedonya (1918 – 1929).....	181
Makedonya'da Yugoslavya Kurumlarının Oluşturulması	182
Yugoslavya Devleti'nin İlk 10 Yılında VMRO (İç Makedonya Devrimci Örgütü - Vätrešna Makedonska Revolucionerna Organizacija) ve Siyasi Koşullar	184
Güneydeki Ekonomik Ortam ve Devletin Faaliyeti	188
1920'lerde Makedonya'da Yugoslav Kültür Politikası Konusunda Yaşanan İhtilaflar.....	190
Yugoslavya Topraklarının Yeniden Düzenlenmesi Sürecinde Makedonya (1929 -1941).191	
Güneyin Demografik Olarak “Yeniden Düzenlenmesinin” Sürdürülmesi	193
Üsküp'te Devlet ve Ban İdaresi	194
Makedonya'nın Kültür ve Eğitim Yönünden Yugoslavlaştırılması Girişimleri	197
1930'larda Entegrasyonist Yugoslavcılık ve Makedonya Sorunu	198
“Luçistler” ve Makedon Komünistlerin Atağı	199
Makedonya'da Baskıcı Yönetim Krizi	200
Kaynakça	202

SOSYALİST MAKEDONYA (1945 – 1991)..... 205

Petar Todorov

Siyasi Görünüm	207
Ekonomik - Sosyal Görünüm.....	216
Yugoslavya'nın Dağılması ve Makedonya'nın Bağımsızlığı	220
Kaynakça	222

SIRP BİLİM İNSANLARININ YUGOSLAVYA DEVLETİNİN KURULUŞUNA

DAHLİ (1914 – 1918)..... 223

Ljubinka Trgovčević-Mitrović

Bilim ve Siyaset	223
Güney Slavları Birleştirme Programı.....	224
Fikirden Gerçekleştirmeye.....	227
Bilim İnsanları Görev Başında.....	229
Nasıl Bir Devlet İstiyorlardı?.....	234
Kaynakça	236

SIRPLAR VE YUGOSLAVYA (1918 – 1991): SIRP MERKEZİYETÇİ PARADİGMASININ MEŞRUIYETİ	239
<i>Aleksandar R. Miletić</i>	
Yugoslavya Devletinin Kurulması ve Sözde Parlamentarizm Dönemi (1918-1929).....	240
Kral Aleksandar ve Prens Pavle'nin Monarşi Rejimleri (1929-1941)	246
Yugoslavya Komünist Partisi ve Federalizm Kavramı (1935-1946)	249
Savaş Sonrası Merkezîyetçilik (1946-1963)	251
Reformculara Karşı Popülistler, Liberallere Karşı Muhafazâkarlar (1963-1972).....	253
Resantralistler (Yeniden Merkezîyetçiler): Draža Marković ve Ivan Stambolić	255
Resantralistler (Yeniden Merkezîyetçiler): Dragiša Buca Pavlović ve Slobodan Milošević	259
Slobodan Milošević (1987-1991): Resantralist, Milliyetçi, Ayrılıkçı	263
Kaynakça	268
YUGOSLAVYA DEVLETİ'NDE VOYVODİNA: İNKÂRDAN TARİHSEL GERÇEKLİĞE (1918 – 1991).....	271
<i>Milivoj Bešlin</i>	
Kaynakça	285
SOSYALİZMDE BÜYÜMEK: YUGOSLAVYA'DA GENÇLERİN HAYATI (1945 – 1965).....	287
<i>Ivana Dobrivojević-Tomić</i>	
Sosyalizmi İnşa Etmenin Eşiğinde.....	288
Toplumun Uçlarında Yaşam	291
Sosyalist Ahlakın Muhafızları: Partinin Gençler Arasındaki “Dekadan”	
Olgular Üzerine Tutumu	295
Cinselliğin Uyanışı	300
Kaynakça	303
DİL KONUSUNDA SIRP – HIRVAT ÇATIŞMASI 1967	305
<i>Slobodan Selinić</i>	
Kaynakça	320
YUGOSLAVYA'DA AZINLIKLAR (1918 – 1991).....	323
<i>Zoran Janjetović</i>	
Kaynakça	338
YUGOSLAVYA'DA ALMAN AZINLIK MENSUPLARINA YÖNELİK BASKILAR (1944 – 1948).....	341
<i>Vladimir Geiger</i>	
Kaynakça	355

YUGOSLAVYA'DA KATOLİK KİLİSESİ (1918 – 1991)359

Miroslav Akmadža

Yugoslavya Krallığı'nda Katolik Kilisesi.....	359
İkinci Dünya Savaşı'nda Katolik Kilisesi.....	362
Katolik Kilisesi ve Bağımsız Hırvatistan Devleti.....	362
Katolik Kilisesi ve Partizan Hareketi	363
İkinci Dünya Savaşı'nda ve Savaş Sonrası Dönemde Katolik Kilisesinin Çektiği Sıkıntı.....	365
Komünist Yugoslavya'da Katolik Kilisesi	365
Uzlaşmaz Dünya Görüşleri	365
Katolik Kilisesinin Devlet Yönetimine Yönelik Protestoları	367
Başpiskopos Stepinac Davası.....	368
Kilise Mülklerine El Konulması.....	370
Din Eğitimi, Din Okulları ve Dini Basın.....	371
Sınıfsal Rahip Dernekleri ve Kutsal Makam (Vatikan) ile Yugoslavya Arasındaki Diplomatik İlişkilerin Kopuşu	372
Vatikan ile Yugoslavya Arasında Müzakereler ve Diplomatik İlişkilerin Yeniden Kurulması	374
Katolik Kilisesi ve Ekümenlik	376
Yeni Kilise Yapısı.....	377
Katolik Kilisesi ve Yugoslavya'nın Dağılması	378
Kaynakça	378

SIRP ORTODOKS KİLİSESİ VE YUGOSLAVYA381

Srdan Barišić

Sırp-Hırvat-Sloven/Yugoslavya Krallığı'nda Sırp Ortodoks Kilisesi.....	382
Yugoslavya Krallığı'nda Ruhani İktidar ile Dünyevi İktidar Arasındaki Çatışmalar.....	383
İkinci Dünya Savaşı Sonrası Yugoslavya'da Sırp Ortodoks Kilisesi	384
Sırp Ortodoks Kilisesinde Bölünmeler	385
Ateizasyondan Yeniden Gelenekselleştirmeye	387
Bir "Kontrasekülerleşme Aktivisti" Olarak Sırp Ortodoks Kilisesi.....	389
“Güçlü Bir Kilise Olmadan Güçlü Bir Devlet Olamaz”	391
Yetki Alanını Koruma Zorunluluğu.....	392
Retrospektif: Sırp Ortodoks Kilisesinin Yugoslavya'daki Sırp Ulusal Çıkarlarının Muhafazasındaki Rolü	394
Kaynakça	401

YUGOSLAVYA HALK ORDUSU (1945 – 1991): ÖZELLİKLERİ VE DAĞILMASI405

Davor Marijan

Temel Özellikleri	405
JNA'nın Bağımsızlaşması.....	411
Savaşta JNA.....	414
JNA ve Sırbistan	415
JNA ve Slovenya	418
JNA ve Hırvatistan.....	420

JNA ve Bosna Hersek	422
Kaynakça	424
NÜKLEER ENERJİ ALANINDA YUGOSLAVYA VE SSCB ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ (1955 – 1965)	427
<i>Dragomir Bondžić</i>	
Kaynakça	437
YAZARLAR VE EDITÖR HAKKINDA	439

DİL KONUSUNDA SIRP – HIRVAT ÇATIŞMASI 1967*

Slobodan Selinić

Çok uluslu Yugoslavya devletinde ulusların kendi aralarındaki ilişkiler her zaman hassas siyasi bir sorun oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda gerçekleştirdiği devrimle iktidarı ele geçiren Yugoslavya Komünist Partisi, bu devrimle ülkedeki ulusal sorunu çözdüğünü düşünüyordu ancak 1960'ların ortalarına gelindiğinde devlet ve parti liderliği bunun bir yanığı olduğunu ve ulusal sorunun hâlâ gündemde olduğunu anlamıştı. 1967 baharında, dil konusunda yaşanan çatışma ulusların arasındaki gerilimleri daha da alevlendirdi. Sosyalist Yugoslavya'da iktidar, Yugoslavya uluslarının dillerinin ve alfabelerinin eşitliği ilkesini resmileştirmişti fakat pratikte bu ilkeyi tutarlı bir şekilde uygulamak imkansızdı. Günlük yaşamda devlet idaresi fiili olarak Sırpça-Hırvatça (Hırvatça-Sırpça) dilinde ve Latin alfabesi ile sürdürülüyordu. Mart 1967'de dil konusundaki çatışma patlak verdiğinde Yugoslav toplumu fiili ya da resmi olarak dil eşitliğinin sağlanması konusundaki arzusunu pek çok düzeyde göstermeyi başardı.

Ülke nüfusunun % 73'ü Sırpça-Hırvatça (Hırvatça-Sırpça) konuşuyor olsa da Yugoslavya'da federal düzeyde bir devlet dili yoktu. Aksine bu konudaki karar her cumhuriyetin ve özerk bölgenin kendi inisiyatifine bırakılmıştı. Dil kullanımı konusunda federalizm ilkesi azami ölçüde kullanıldı. Gazeteler, radyolar ve televizyonlar 16 dilde yayın yapıyor ve okullarda 14, üniversitelerde ise 9 dilde eğitim gerçekleştiriliyordu. Federal mecliste, başta Sırpça-Hırvatça ve Hırvatça-Sırpça komisyonları olmak üzere özgün kanun metinlerinin Yugoslavya uluslarının dillerinde yayınlanması için dört ayrı komisyon daha faaliyet gösteriyordu. “Sosyalist Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin Resmi Gazetesi” dört farklı baskıyla yayınlanmaktaydı. Hırvat milletvekilleri rahatça kendi dil varyantlarını kullanabiliyor-

* Makale, Sırbistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından finanse edilen 47027 numaralı “Yugoslavya ve Uluslararası Bağlamda Sırlar ve Sırbistan: Avrupa/Dünya Toplumları İçinde Gelişmesi ve Konumu” başlıklı projenin bir bölümüdür.